

ПРАВОСЛАВНИ ДУХОВНИЦИ - ДЕЙЦИ НА БЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ В ПЛОВДИВ

(1869-1876)

Александър Пижев

Първото българско читалище в Пловдив възниква сравнително късно - в последното десетилетие преди Освобождението. Създаването му едва през 1869 г. има своето обяснение - от една страна това е така заради непрестанната и продължителна борба на българите пловдивчани срещу силното гръцко културно влияние тук, а от друга заради значителните сили, хвърлени в заключителната фаза на църковно-националната борба. Независимо от сравнително краткото съществуване на Пловдивското читалище, то изиграва значителна роля за по-нататъшното изграждане на българската просвета и култура в най-големия град във вътрешността на българските земи през годините преди Освобождението. В последната фаза на своята дейност то се превръща в централно, след като реализира откриването на още две по-малки квартални читалища, които да задоволяват културните потребности на компактного българско население в градските покрайнини. Читалището е инициатор на създаване на квартални начални български училища и се превръща в техен постоянен финансов попечител. Ето защо не е случайна високата оценка на народополезната му дейност, която дава в. „Напредък“ в началото на 1875 г.¹ Категорично се заявява, че от всички известни читалища в страната само две съществуват и отговарят на предназначението си и това са Цариградското и Пловдивското.

Създаването и дейността на Пловдивското българско читалище е твърде отдавна обект на изследвания на редица наши историци, между които Ст. Чилингиров, Н. Конгарев, Ст. Сираков, Н. Генчев, Е. Емануилова и др.² Все пак не всичко е казано за него. Във фонда на отдел „Възраждане“ на Исторически музей - Пловдив се съхранява част от читалищния архив, състоящ се от протоколна книга и няколко читалищни тефтери, които съдържат ценни сведения, непубликувани досега. В протоколната книга ежегодно са вписвани годишен отчет за дейността на читалището, списък на действителните читалищни членове и финансова равностметка. Именните списъци съдържат освен имената на членовете и сведения за занятието им и месторождението им. Всред имената на повече или по-малко известни светски лица, откриваме и имената на редица български православни духовници, свързани по това време с Пловдив и Пловдивския край.

Направеното статистическо сравнение за годините на съществуване на читалището, показва за първата 1869 г. сред 85 души общ брой членове и трима духовници, а за следващата година всред общо 144 души членове те са вече единадесет. През 1871 г. от 116 души членове, духовниците са шест, а през следващите три години при почти същия общ брой, те са пет души. В последния отбелязан в протоколната книга именен списък от 1875 г. това съотношение също се запазва. Общият брой на духовници-читалищни членове за периода 1869-1875 г. възлиза на 27 души. Съгласно разпределението им по сан читалищни членове в Пловдив са били двама митрополити, един епископ, четирима архимандрити, четирима игумени на манастири, трима монаси - дякони и единадесет свещеници. Всред всички тях изпъкват личностите на редица забележителни будители, книжовници, учители и революционери.

В годините от 1873 до 1875 включително, читалищен член тук е първият български владика в Пловдив, след създаването на екзархията - митрополит Панарет Пловдивски